

الحمد لله الذي جعل العلم

نشست علمی

دستورالعمل‌های داوطلبانه مدیریت مسئولانه مالکیت اراضی، شیلات و جنگل‌ها پیرامون تامین امنیت غذایی

**آتوسا بختیاری، مرتضی شیخعلی
۱۳۹۵**

محورهای بحث

مقدمه

کلیات و سابقه دستور العمل‌ها

توسعه دستور العمل‌ها

مفاهیم

کاربرد

محتوای دستور العمل‌ها

مقدمه

کارگاه فنی دستورالعمل‌های داوطلبانه مدیریت مسئولانه مالکیت اراضی، شیلات و جنگل‌ها پیرامون تامین امنیت غذایی،

مدرسین: سازمان خوار و بار جهانی (فائو) آقای دنیل دیل و خانم لیلا شمسایی فر

تاریخ: ۲-۴ اسفند ماه سال ۱۳۹۴ (۲۱ تا ۲۳ فوریه ۲۰۱۶)

میزبان: سازمان امور اراضی کشور

مقدمه

مقدمه

حفاظت و بهره‌برداری بهینه از اراضی کشاورزی به عنوان منابع پایه تامین غذا و تضمین‌کننده تداوم حیات بشری، یکی از ماموریت‌های مهم حکومت‌ها و مردمان هر جامعه است.

مساله مدیریت زمین و اجرای قوانین و مقررات مربوط به مالکیت‌های عمومی و خصوصی و بهره‌برداری از زمین در کشور طی دهه‌های اخیر همواره با چالش‌های پیچیده و متعددی بوده است.

طی دو دهه گذشته در اثر این تغییرات جمعیتی و گسترش محدوده شهرها و روستاها در اراضی کشاورزی و ساخت و سازهای غیرقانونی در خارج از مناطق مجاز، بخش وسیعی از اراضی کشاورزی کشور به صورت مجاز و یا غیرمجاز تغییر کاربری داده شده و از چرخه تولید خارج گردیده که این هشدار جدی برای تامین امنیت غذایی در آینده خواهد بود.

مقدمه

نظر به اینکه امنیت غذایی میلیاردها نفر به دسترسی آنها به منابع تولید آن نظیر زمین، شیلات و جنگل‌ها بستگی دارد. بدون دسترسی مناسب به زمین مردم زندگی فقیرانه خواهند داشت و در مقابل با داشتن دسترسی مناسب به زمین مردم می‌توانند به غذای کافی و مناسب دسترسی داشته باشند.

در سراسر دنیا به دلایل مختلف دسترسی مردم به امنیت غذایی به دلیل مخاطرات و تغییرات آب و هوایی و فرسایش کم شده است. بر این اساس جامعه بین‌الملل به این نتیجه رسیده است که باید برای مدیریت زمین به جهت مالکیت مسوولانه زمین یک استاندارد و دستورالعمل تهیه کرد که بتواند برای همه اشخاص ذینفع قابل استفاده باشد. اتخاذ این دستورالعمل از اولویت‌های فائو است. این کار برای افزایش ظرفیت سازی در کشورها انجام شده است و فائو در این زمینه برای ۲۶ کشور کارگاه برگزار کرده است.

فائو برای همه کشورها یک برنامه کاری بی‌طرفانه اتخاذ کرده است تا همه به صورت جمعی بتوانند شیوه اجرایی آن را اتخاذ کنند. این سازمان برای استفاده از این دستورالعمل سیاست‌هایی نظیر نرم افزارها و آموزش‌های الکترونیک اتخاذ کرده است.

دولت جمهوری اسلامی ایران در تهیه پیش‌نویس دستورالعمل و مذاکرات مربوط به آن نقش فعالی داشته است. این دستورالعمل آمادگی برای تطابق با قوانین فقهی و شرعی ایران را دارد. همچنین دستورالعمل‌های داوطلبانه ظرفیت‌های لازم برای برنامه‌های پنج‌ساله توسعه جمهوری اسلامی ایران را دارا می‌باشد.

این دستورالعمل برای افزایش مدیریت دانش در زمینه ارتقا فعالیت‌های کشاورزی، مدیریت و افزایش امنیت غذایی ظرفیت لازم را دارد و بر اساس چارچوب‌هایی که فائو با دولت ایران در آنها به توافق رسیده، تهیه شده است. این دستورالعمل می‌تواند برای حل و فصل اساسی مشکلات زمین در ایران به کار رود.

برگزاری کارگاه آموزشی اولین گام در راه اتخاذ سیاست‌های دستورالعمل داوطلبانه در ایران است. بر اساس مبانی موجود در این دستورالعمل فائو در خصوص مدیریت، هدایت، ارزیابی و نظارت و اجرای این دستورالعمل در ایران کمک‌های فنی ارائه خواهد داد.

کلیات و سابقه دستور العمل های داوطلبانه مدیریت مسئولانه مالکیت اراضی، شیلات و جنگل‌ها پیرامون تامین امنیت غذایی

دستور العمل های داوطلبانه مدیریت مسئولانه مالکیت اراضی، شیلات و جنگل‌ها پیرامون تامین امنیت غذایی با ارائه تجارب کارشناسان فائو در برخی مناطق جهان، به صورت مجموعه ای از دستور العمل ها و راهکارهای اجرایی در خصوص شیوه های مطلوب و مسئولانه اعمال حاکمیت، برنامه‌ریزی، تصدی‌گری و مدیریت اراضی کشاورزی، صیدگاههای شیلاتی، جنگل‌ها و سایر منابع طبیعی تجدیدشونده مولد مواد غذایی ارائه می شود.

می توان گفت که تبیین و تصریح وظایف دولت ها در مراحل و فرایندهای متعدد اعمال حاکمیت در زمینه تصدی‌گری امور مربوط به انواع اراضی مهم ترین هدف گذاری این مجموعه رهنمود است.

این رهنمود ها می تواند به عنوان یک مرجع و راهنمای کارآمد از سوی برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران، مجریان، تشکل ها و جوامع مدنی دست‌اندرکار و متخصصان حوزه مدیریت مالکیت و بهره برداری زمین مورد استفاده قرار گیرد.

توسعه دستورالعمل‌های داوطلبانه

✓ مشاوره

2009 – 2010

✓ مذاکرات

2011 – 2012

(July, October, March)

✓ تصویب توسط کمیته

امنیت غذایی

11 May 2012

چرا دستورالعمل‌های داوطلبانه مدیریت مالکیت توسعه یافت ؟

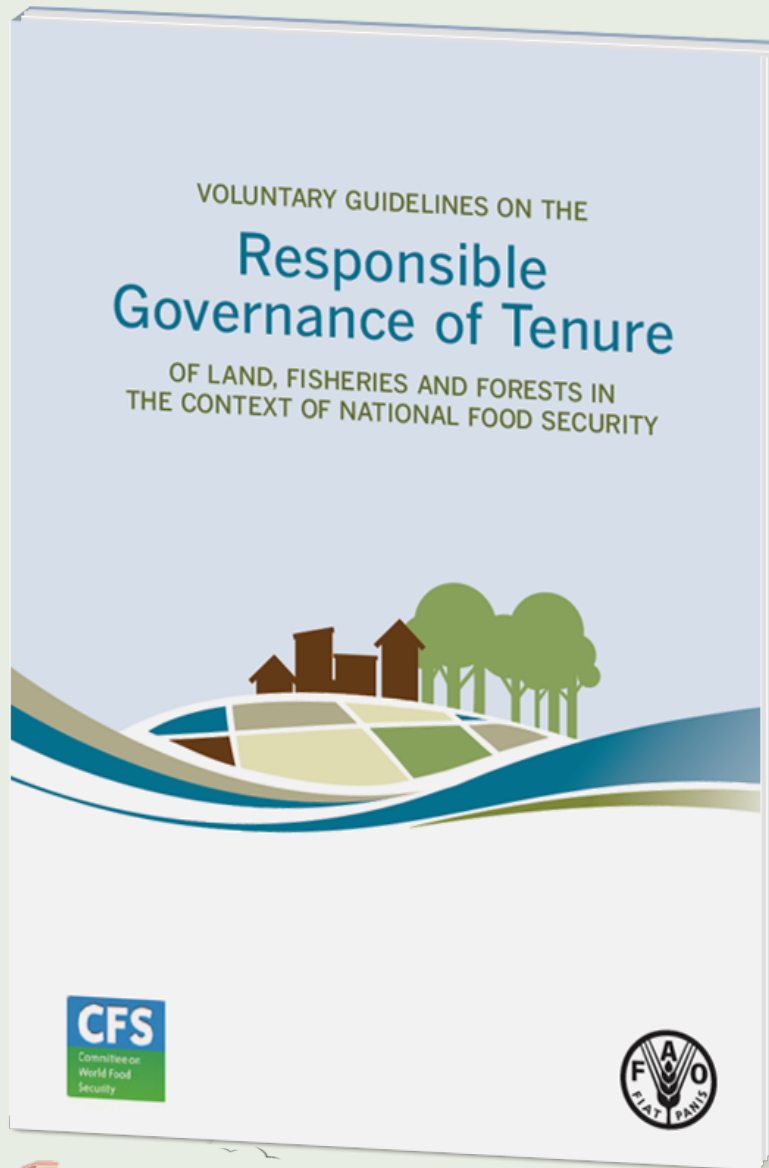

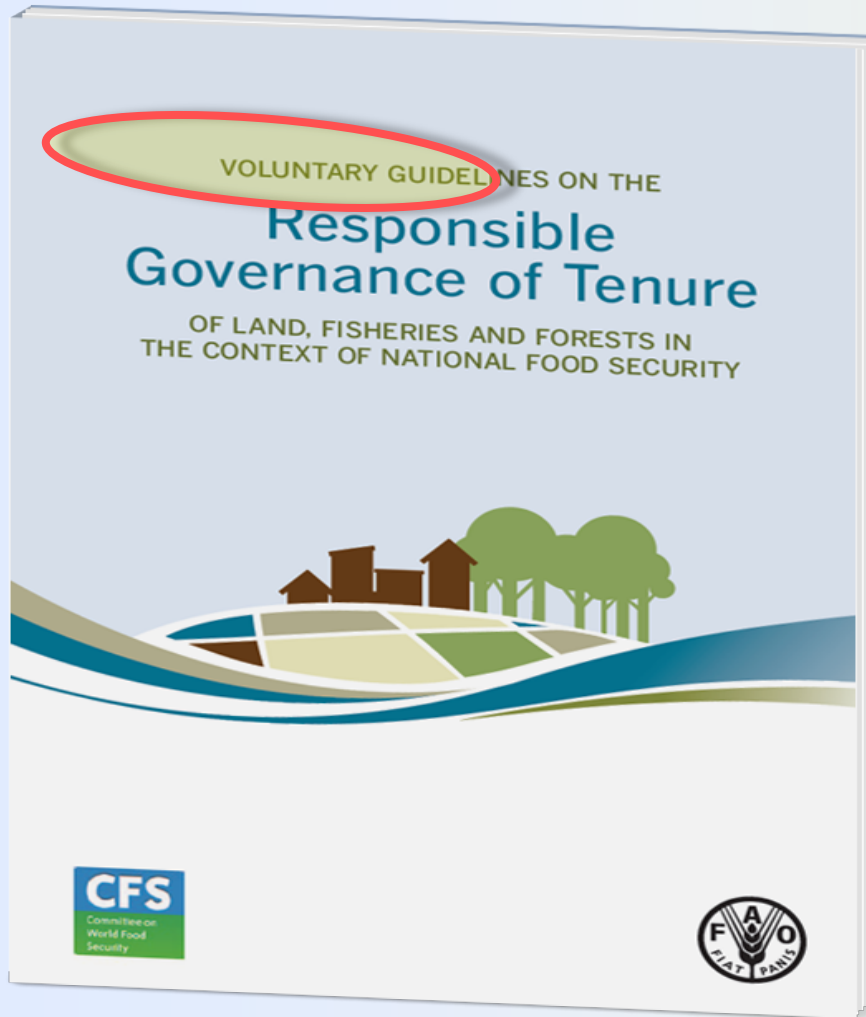
دستورالعمل‌های داوطلبانه به دنبال بهبود مدیریت مالکیت زمین، شیلات و جنگل است. آنها همچنین به دنبال آن هستند که این کار را برای همه و با تاکید بر افراد آسیب‌پذیر و حاشیه‌نشین و با هدف امنیت غذایی و تحقق تدریجی حق غذای کافی، ریشه‌کنی فقر، توسعه پایدار، حفاظت از محیط زیست و توسعه اجتماعی پایدار انجام دهند.

(دستورالعمل‌های داوطلبانه مدیریت مالکیت - پاراگراف ۱.۱)

**مفاهیم دستورالعمل داوطلبانه
مدیریت مسئولانه مالکیت اراضی،
شیلات و جنگلها در زمینه
امنیت غذایی**

داوطلبانه

مفهوم داوطلبانه

مدیریت مسئولانه مالکیت اراضی، ماهیت داوطلبانه دارند زیرا برای کشورها آسانتر است که در خصوص این اسناد به توافق برسند. و این توافق به آنها اجازه می‌دهد که برای طرح موضوعات فنی جامع تر و مناسب تر باشند. و از آنجایی که این اسناد جامع هستند به کشورها اجازه می‌دهد که اولویت بندی انجام دهند. اگر این دستور العمل ها اجباری (الزام آور) باشد، باید هر نوع اقدامی را به سرعت انجام دهند و ممکن است قابلیت کافی برای انجام آن نداشته باشند.

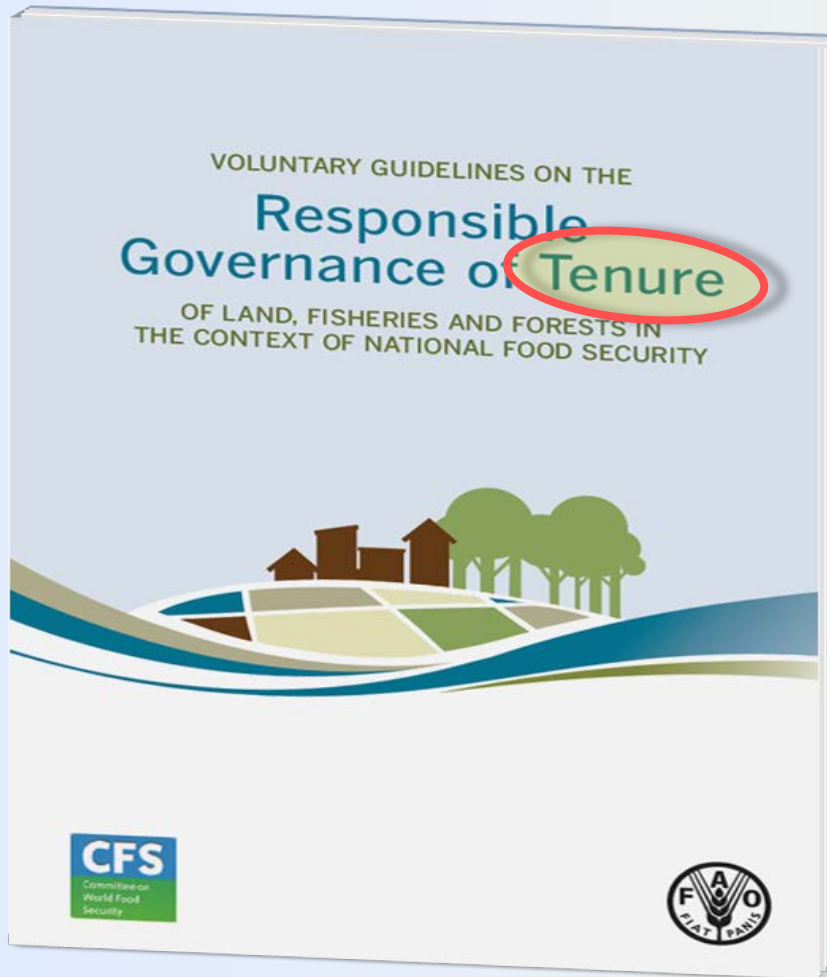
دستورالعمل داوطلبانه مدیریت مسئولانه توسط کارشناسان فائو و در اتاقشان توسعه پیدا نکرده است. این دستورالعمل ها بزرگترین توافق در مورد مدیریت مالکیت در تاریخ هستند.

نکته مهم آن است که توجه نماییم مدیریت مسئولانه مالکیت اراضی، شیلات و جنگل ها با دسترسی به سایر منابع طبیعی تجدید شونده نظیر منابع آبی و معدنی و مدیریت آن ها پیوندی عمیق دارد. این منابع طبیعی به طور جدا نشدنی به دیگر منابع مرتبط بوده و هر کشوری تصمیم می گیرد که این دستورالعملها در کدام یک از منابع به کار گرفته شوند. به همین دلیل برخی کشورها در استراتژی ملی خود منابع آب را نیز گنجانده اند.

مالکیت

عمومی، خصوصی، اشتراکی
گروهی، بومی و عرفی

مفهوم مالکیت

واژه مالکیت (tenure) مشکلات زیادی را در ترجمه به وجود می‌آورد زیرا این واژه به صورت یک کلمه واحد در بسیاری از زبانها وجود نداشت. در واقع در آلمان پس از حدود ۶ ماه بحث و تبادل نظر در مورد ترجمه مناسب، کارشناسان به این نتیجه رسیدند که از این واژه انگلیسی استفاده کنند.

تصدی‌گری (ترجمه از واژه انگلیسی Tenure) به معنای در اختیار داشتن مال یا مسئولیتی است. این واژه خود در ترکیب با واژه زمین (به صورت land Tenure) موجد اصطلاح زمین داری است که در کاربرد فنی و متداول بسیار فراتر از مالکیت بر زمین است و می‌تواند بر طیف گسترده‌ای از عملکردهای مدیریت و بهره‌برداری زمین اطلاق گردد؛ خواه مدیر یا بهره‌بردار بر زمین و منابع آن مالکیت داشته باشد یا نداشته باشد. به هر روی به نظر می‌رسد خواسته اصلی اثر حاضر آن است که چگونگی تصدی و مدیریت منابع طبیعی تجدید شونده مولد مواد غذایی را (با تاکید بر زمین، صیدگاه‌های شیلاتی و جنگل‌ها) در پرتوی اصول مدیریت مطلوب مطرح نماید.

در متن دستورالعمل داوطلبانه مدیریت مسئولانه مالکیت، واژه "Tenure" تنها شامل مالکیت نیست، بلکه شامل همه حقوق قانونی و مشروعی است که یک شخص نسبت به منابعی دارد، مانند گذرگاه، حق اجاره و حق استفاده چه به صورت فصلی چه برای تمام سال. و این امر شامل همه سیستمها مانند دسته جمعی، همگانی، عمومی و خصوصی است.

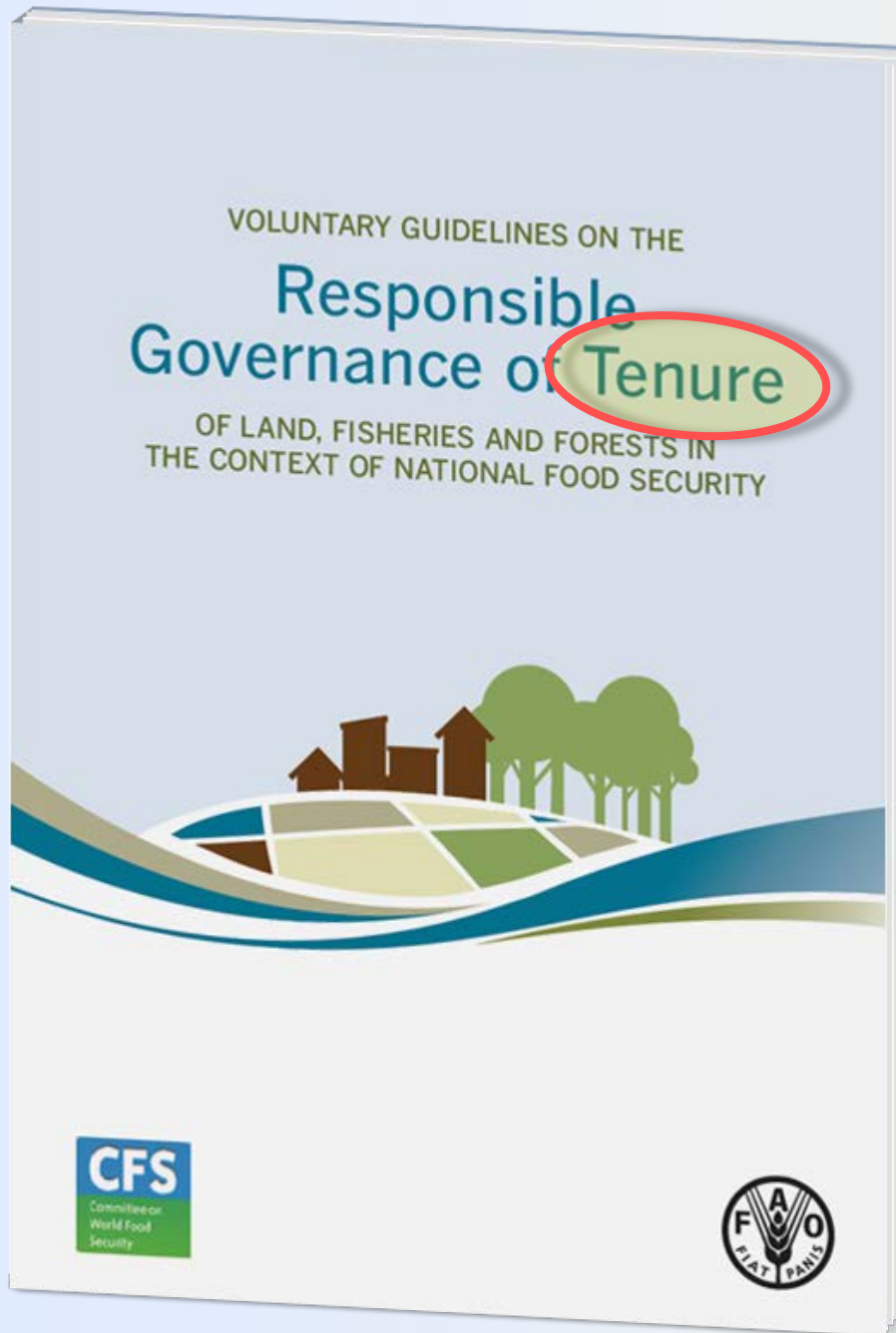

مفهوم مالکیت

مالکیت زمین، شیلات و جنگل‌ها.
مالکیت (تصدی‌گری) رابطه‌ای بین مردم
در ارتباط با زمین، شیلات، جنگل‌ها و
دیگر منابع طبیعی است.

قوانین مالکیت مشخص می‌کنند که چه
منابعی توسط چه کسانی، برای چه مدتی
و تحت چه شرایطی استفاده می‌شود.

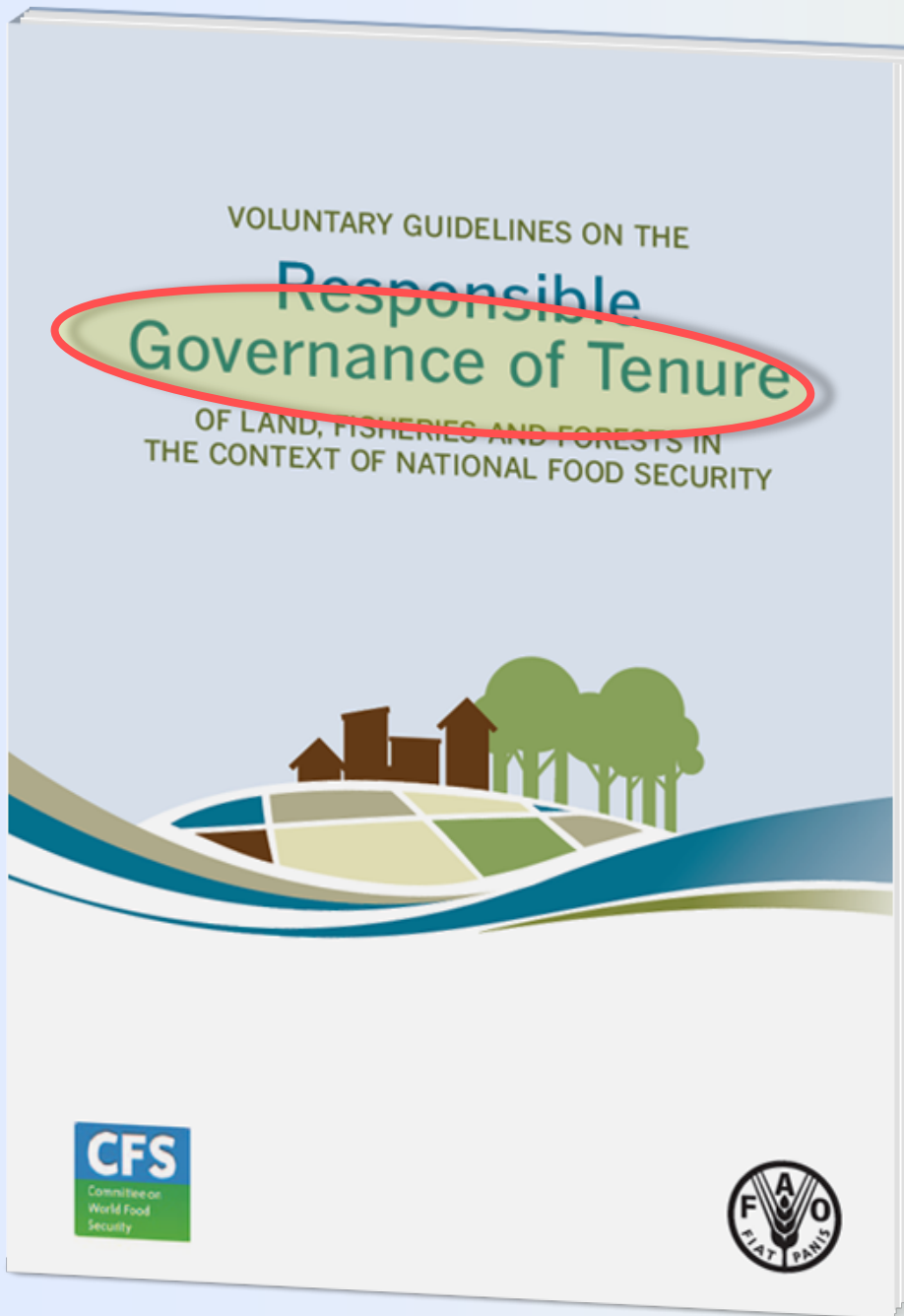

حقوق مشروع مالکیت

حقوق مشروع مالکیت

در متن دستورالعمل داوطلبانه واژه مشروع یا قانونی به کرات ذکر شده است. حقوق قانونی مالکیت شامل حقوقی هستند که به صورت رسمی توسط جامعه یا قانون شناخته نشده است. برای مثال جامعه ممکن است حقوق مردم بومی که هزاران سال در آمازون زندگی کردند را به رسمیت شناخته و به آن احترام بگذارد، گرچه این حقوق به صورت رسمی در قانون به رسمیت شناخته نشده است.

مدیریت مالکیت

مدیریت مالکیت

مدیریت مالکیت روشی است که دسترسی و کنترل منابع طبیعی در یک جامعه مدیریت می‌شود. این امر شامل این است که اولویت‌ها و منافع رقابتی گروه‌های مختلف چگونه با هم هماهنگ می‌شود، افراد و گروه‌ها چگونه در تصمیم‌گیری‌ها شرکت می‌کنند، دولت چگونه در قبال دیگران مسئول است و جامعه چگونه اعضای خود را ملزم به رعایت حقوق، آزادی‌ها، قوانین و مقررات می‌کند. اثربخشی در رسیدگی به مشکلات مالکیت تا حد زیادی به کیفیت مدیریت بستگی دارد.

مدیریت مالکیت

مدیریت مالکیت روشی است که در آن دسترسی و کنترل بر منابع طبیعی در جوامع مدیریت می‌شود که شامل موارد زیر است:

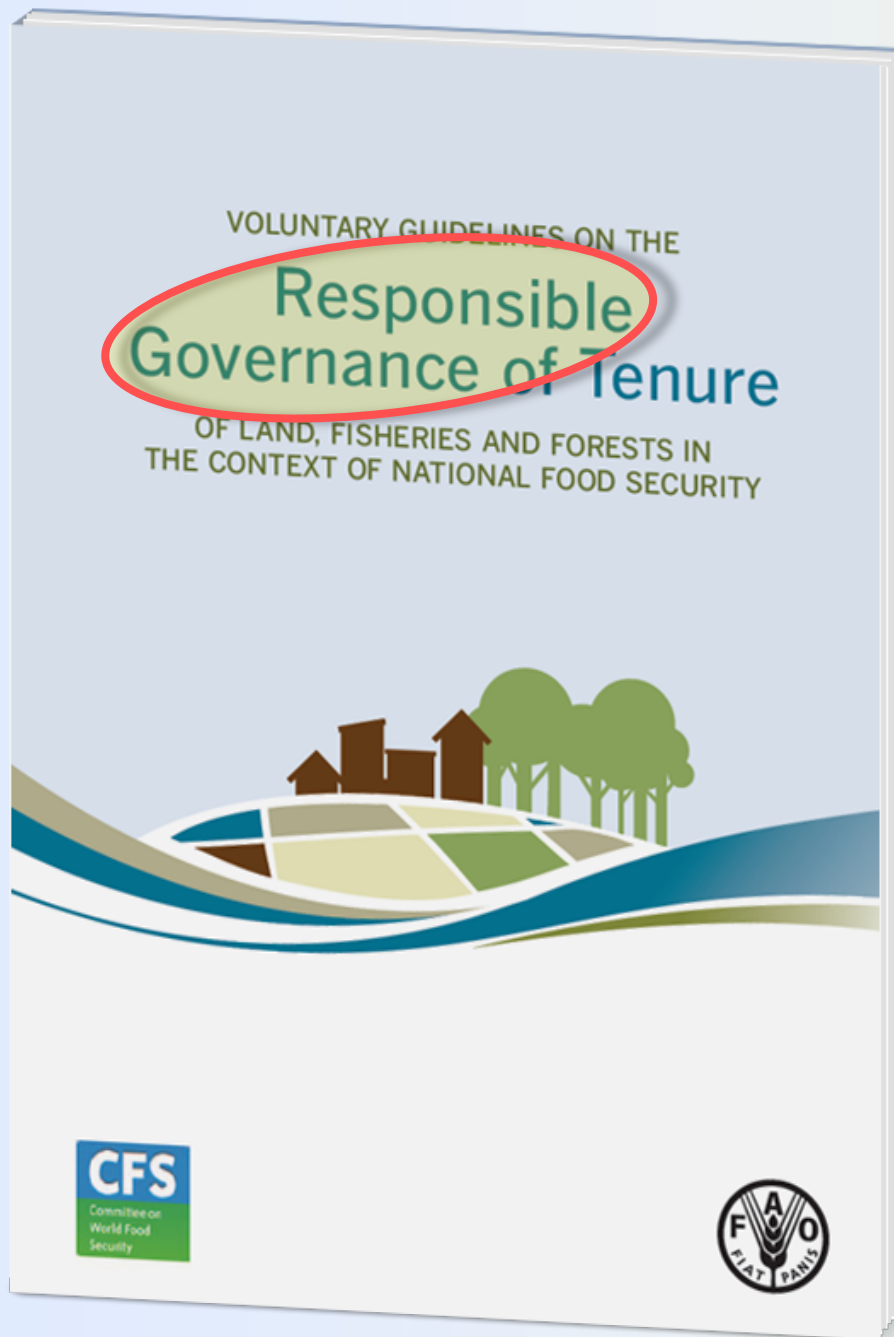
منافع و اولویتهای رقابتی گروههای مختلف چگونه مدیریت می‌شود؟

چگونه افراد و گروههای شرکت کننده در تصمیم‌گیریها شرکت می‌کنند؟ آیا از آنها برای این کار دعوت می‌شوند؟ و آیا از آنها برای شرکت مناسب و معنادار در این کار دعوت می‌شود؟

دولت چگونه مسئول است؟ آیا عواقبی در پی خواهد بود؟

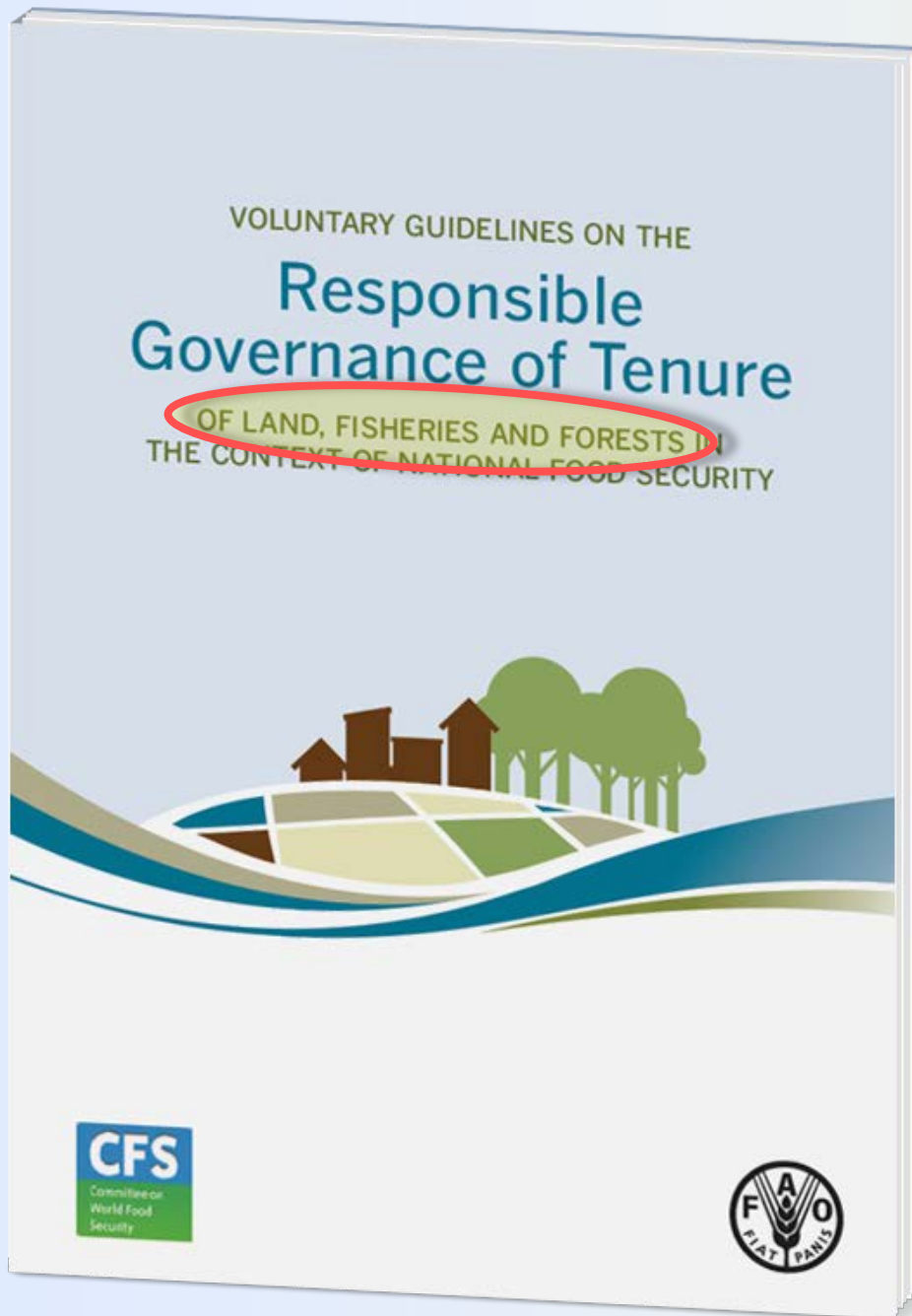
چگونه جامعه اعضای خود را ملزم به رعایت حقوق، آزادی، قوانین و مقررات می‌کند؟

اثر بخشی در شناسایی مشکلات مالکیت تاحدود زیادی به کیفیت مدیریت (حاکمیت) بستگی دارد.

مدیریت مسئولانه

در مورد انجام کار مناسب و
انجام خوب و درست آن است.

مالکیت اراضی

مالکیت صیدگاه‌ها

مالکیت جنگل

مالکیت دیگر منابع طبیعی

دستورالعمل داوطلبانه مدیریت مسئولانه مالکیت چگونه و توسط چه کسانی به کار گرفته میشود؟

تمام افراد جامعه باید درگیر این
دستورالعمل شوند زیرا مالکیت
زمین، شیلات و جنگل‌ها بر همه
افراد به یک شکل تاثیرگذار است.

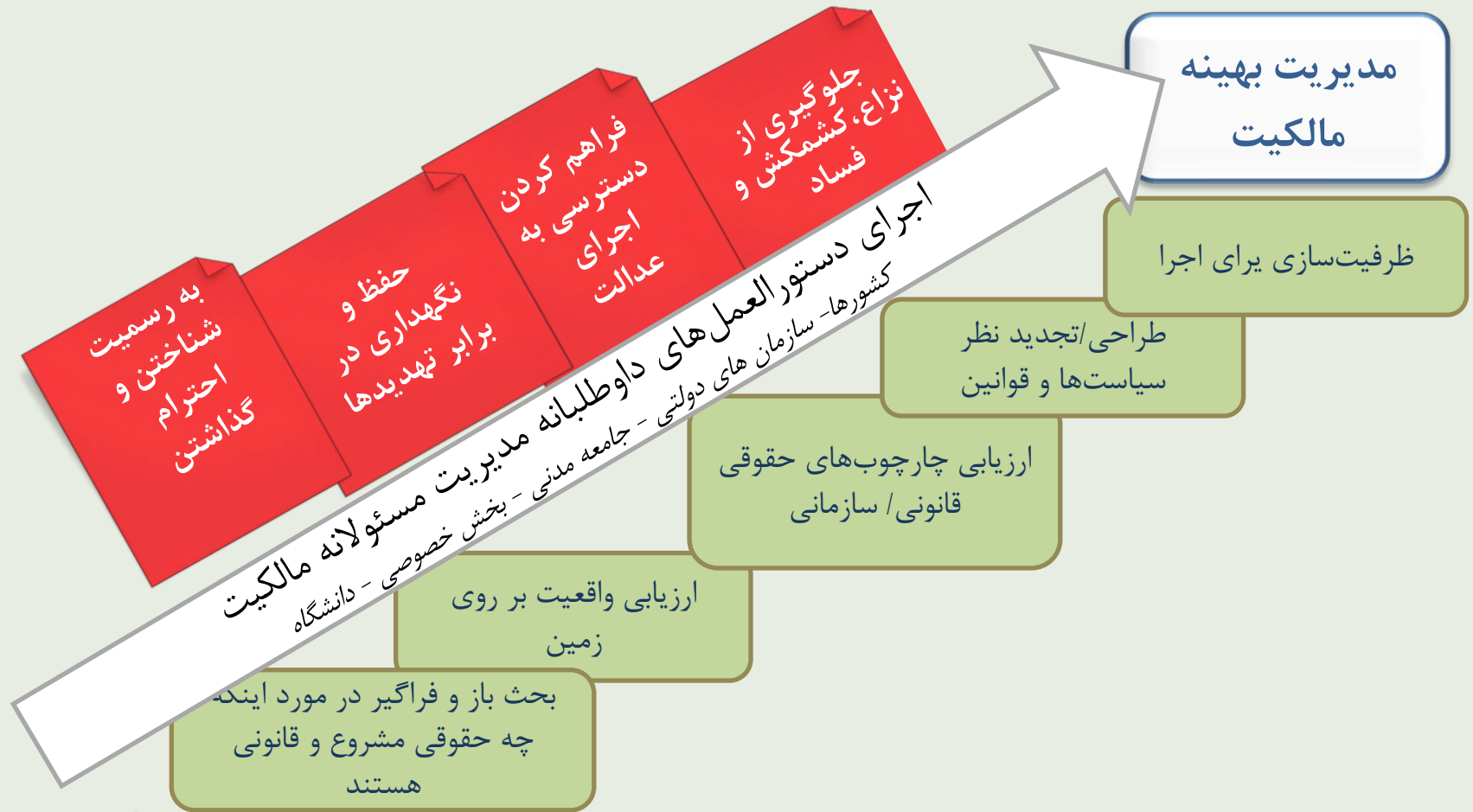

دستورالعمل داوطلبانه مدیریت مالکیت چگونه و توسط چه کسانی به کار گرفته میشود؟

دستورالعمل‌های داوطلبانه مدیریت مسئولانه مالکیت به عنوان ابزار ملی

محتوای دستورالعمل داوطلبانه مدیریت مسئولانه مالکیت اراضی، جنگل‌ها و شیلات پیرامون تامین امنیت غذایی

Contents

PREFACE	iv
1 Preliminary	1
1. Objectives	1
2. Nature and scope	2
2 General matters	3
3. Guiding principles of responsible tenure governance	3
3A General principles	3
3B Principles of implementation	4
4. Rights and responsibilities related to tenure	6
5. Policy, legal and organizational frameworks related to tenure	7
6. Delivery of services	9
3 Legal recognition and allocation of tenure rights and duties	11
7. Safeguards	11
8. Public land, fisheries and forests	12
9. Indigenous peoples and other communities with customary tenure systems	14
10. Informal tenure	16
4 Transfers and other changes to tenure rights and duties	19
11. Markets	19
12. Investments	20
13. Land consolidation and other readjustment approaches	23
14. Restitution	25
15. Redistributive reforms	25
16. Expropriation and compensation	27
5 Administration of tenure	29
17. Records of tenure rights	29
18. Valuation	30
19. Taxation	31
20. Regulated spatial planning	32
21. Resolution of disputes over tenure rights	33
22. Transboundary matters	33
6 Responses to climate change and emergencies	35
23. Climate change	35
24. Natural disasters	36
25. Conflicts in respect to tenure of land, fisheries and forests	37
7 Promotion, implementation, monitoring and evaluation	39

فصل اول : مباحث کلی

فصل دوم : مباحث عمومی

فصل سوم : به رسمیت شناختن قانونی و پذیرش حقوق و
وظایف تصدی گری

فصل چهارم : نقل و انتقال و سایر تغییرات در حقوق و
وظایف تصدی گری

فصل پنجم : اداره تصدی گری

فصل ششم : پاسخ ها به تغییرات آب و هوایی و وضعیت
های اضطراری

فصل هفتم : گسترش، اجرا، پایش و ارزیابی

Website: fao.org/nr/tenure

File Edit View History Bookmarks Tools Help

Natural Resources and Envi... x Natural Resources and Envi... x +

www.fao.org/nr/tenure/en/ Search

english français español العربية русский 中文

Governance of Tenure

Food and Agriculture Organization of the United Nations
for a world without hunger

Google™ Custom Search

FAO Home

Natural Resources Home

Governance of Tenure

What's new?

About the Voluntary Guidelines on Tenure

Information Resources

Land Tenure Journal

Activities

E-learning

Land, fisheries, forests and other natural resources provide a platform for livelihoods and a basis for social, cultural and religious practices. Pressure on these resources is increasing as areas are sought for cultivation, are occupied by urban expansion and as people abandon areas because of degradation, climate change and conflicts.

In response, FAO and its partners initiated the preparation of an **unprecedented international agreement on the governance of tenure** that promotes secure tenure rights and equitable access to land, fisheries and forests as a means of eradicating hunger and poverty, supporting sustainable development and enhancing the environment. The Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure of Land, Fisheries and Forests in the Context of National Food Security were officially endorsed by the Committee on World Food Security (CFS) on 11 May 2012. Since then implementation has been encouraged by G20, Rio+ 20, United Nations General Assembly and Francophone Assembly of Parliamentarians.

Governance of Tenure

Find out more about the Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure

Subscribe to the Governance of Tenure newsletter

Video

CAN INCREASE FOOD AND NUTRITION SECURITY AND HELP PROTECT THE ENVIRONMENT

What is Tenure?

What is Governance of Tenure?

Tenure and its relation to hunger, poverty and the environment

Newsletter

Subscribe at: VG-tenure@fao.org

E-Learning

Newsletter

Activities

Land Tenure Journal

Information Resources

Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure

لعرية
中文
English
français
русский
español

Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure: At a glance

لعرية
中文
English
français
русский
español

Voluntary Guidelines on the Responsible Governance of Tenure: brochure

لعرية
中文
English
français
русский
español

با سپاس از توجه شما

"Son, someday this will all be yours. Or Wal-Mart's. Whoever pays Daddy the most."